

Miško Šuvaković

3 x TRIGLAV: KONTROVERZNOSTI in PROBLEMI glede TRIGLAVA

V sodobni slovenski umetnosti po letu 1968 je na delu *neka* provokativna *kontroverznost*. Ta eksperimentalna, retroavantgardna in artivistično umetniško – politična *kontroverznost* se navidezno nanaša na znameniti hepening skupine OHO (Milenko Matanović, David Nez, Drago Dellabernardina) *Triglav*, ki so ga izvedli 30. decembra 1968 v parku Zvezda v Ljubljani, ter na reciklaži ali rekonstrukciji tega hepeninga, ki so ju izvedli najprej skupina Irwin (Andrej Savski, Borut Vogelnik, Roman Uranjek) *Svoji k svojim/Gora Triglav* leta 2004 v parku Zvezda – nato pa še umetniki Janez Janša, Janez Janša in Janez Janša – *Triglav na Triglavu* 6. avgusta 2007 na gori Triglav. V okviru eksperimentalne umetniške situacije trije performansi samo navidezno metaforizirajo slovenski geografski, nacionalni in državni simbol: goro Triglav. Vsa dela so radikalnejše izpeljave *političnega drsenja označevalca*, tj. posameznih predočitev simptomov slovenske identitete in, še pomembnejše, zgodovinsko konstruiranih in izpeljanih politik identitet.

Problemski prolog 1: Tragedija in groteska

Marxov znameniti in brez dvoma cinični *dictum*, ki smo ga nešteto krat slišali, da se zgodovina prvič dogaja kot tragedija, drugič pa se izpelje kot farsa, izpušča ali prikriva neko pomembno točko: da 'ponavljanje zgodovine' ni nikoli preprosto 'ponavljanje', ampak je to vedno avtentični dogodek, ki ima 'nove' posledice. Dogajanje ponavljanja je izpeljano pod različnimi materialnimi pogoji in v različnih okoliščinah. Izpeljava 'istega' ali vsaj 'podobnega' dogodka, v različnih razmerah in okoliščinah, pa proizvaja različne učinke. Na to je treba misliti, ko jih opazujemo, se nanje sklicujemo ali razpravljamo o treh 'Triglavih' v slovenski umetnosti – o *Triglavu* iz leta 1968, *tistem* iz leta 2004 in *tem* iz leta 2007.

Problemski prolog 2: Organizem, individuum, subjekt

Organizem je funkcionalno in artikulirano razmerje različnih organov. Individuum je organizem z identifikacijsko 'socialno številko' (osebna številka, davčna številka, številka socialnega zavarovanja, številka, pridobljena z volilno pravico, številka prijave bivališča). Subjekt je mnogovrstnost tekstualnih, avdiovizualnih ali vedenjskih reprezentacij, ki zastopajo, izkazujejo in prikazujejo neki individuum in organizem v kulturi in družbi.

Skupina OHO: *Triglav*

Skupina OHO je med letoma 1965 in 1971 v Kranju in Ljubljani delovala na poljih reizma, procesualne in konceptualne umetnosti. Bila je prvi 'radikalno – urbano – ideološki' umetniški pojav v slovenski moderni umetnosti. Njeno delovanje ni bilo samo eksperiment v *avtonomnem polju* umetnosti, ampak tudi provokativna gesta neoavantgardnih umetnikov v smislu leta '68, ki so interventno provocirali ureditev umetnosti, kulture in družbe.

Iz zamisli ohojevskega produkta, tj. 'artikla' in nato 'hepeninga', je bil izpeljan koncept dogodka kot vizualne metafore, ki so ga ohojevci demonstrirali v projektih, kot je *Triglav*. Zamisel 'vizualne metafore' se primarno postavlja kot problem referenčnega odnosa vizualne pojavnosti in stvarnega ali fikcijskega sveta zunaj nje. Vizualna metafora je vizualni fenomen, ki je postavljen namesto neke druge vizualne pojavnosti ali diskurzivne strukture. Ohojevski koncept objekta (artikla) ali dogodka (hepeninga) je temeljil na razmerju *objekta/dogodka* in *besede*. Delo *Triglav*, ki je bilo izpeljano kot *hepening*, demonstrira delovanje vizualne metafore: trije avtorji so stali pokriti s platnom, iz katerega so na različnih višinah gledale njihove dolgolase hipijejske glave. Naslov dela (napis pred njimi) namiguje na goro Triglav, tj. na shemo: tri + glave = tri glave. Vzpostavljeno je naslednje razmerje referenc. Položaj teles umetnikov in platna ikonično namiguje, spominja na goro, tj. vizualizirana je ikonično orientirana metafora gore. Slovenska gora je metaforično poimenovana *Triglav*, zaradi treh izpostavljenih vrhov, ki spominjajo na tri človeške glave. Umetniško delo, ki modelira goro, prikazuje razmerje med 'goro kot stvarjo' in 'imenom kot nalepko'. Tri realne človeške hipijejske glave so podobne trem vrhovom gore. Referenčno razmerje med naslovom dela *Triglav* in umetniškim delom je večkratno mimetično. Ta mimetičnost pa ima v realsocialistični družbi politične posledice, saj prikaže, da so 'idealni' in 'univerzalistično zastavljeni' simboli delovnega in socialističnega slovenskega naroda lahko zastavljeni tudi kot objekt intervencije *mladih upornikov brez razloga*.

Skupina Irwin (NSK): *Svoji k svojim/Gora Triglav*

Skupina Irwin je nastala v okviru gibanja *Neue Slowenische Kunst* v začetku osemdesetih let 20. stoletja. Zgodnje irwinovske *manieristične* in *eklektične* slike soočajo ikonografijo nacionalsocialistične umetnosti, socialističnega realizma in avantgarde (predvsem Malevič). Nadzorovano slikarsko gesto postavljajo v travmatični precep med velikimi totalitarnimi projekti 20. stoletja in krizo modernizma v sedemdesetih in osemdesetih letih 20. stoletja. Te paradoksalne povezave so *šibke točke*, simptomi političnega prikazovanja realnosti, tj. ideologije kot fantazme.

Dela skupine Irwin so znaki, s katerimi se ruši simbolna moč totalitarnega diskurza: projektiranja realnosti. Glede na realni in samoupravni socializem se njihovo delovanje pojavi kot eksces/simptom – likovni (slikarski) in deklarativni (manifestni) govor, ki provocira obstoječi sistem političnih in umetniških vrednosti, pri čemer je travma vpeljana v *igro* kot neinterpretirana ali kot nadinterpretirana. Retrogardna akcija ni avantgardna akcija, ker uporablja mrtve *jezike umetnosti* in *mrtve jezike kulture* in *politike* (jezike umetnosti avantgarde in totalitarnih sistemov). S tem ko se sklicujejo na arhiv zgodovinsko izbranih ali iztrošenih sledov, umetniških, etičnih in političnih ekscesov, travm, simbolov, izrazov in predstav, je njihovo delo antiutopično.

Serijska del *Svoji k svojim: Irwin – OHO* (2004) je narejena kot obrat od statusa retroavantgardnih umetnikov. Od postmodernega zavračanja avantgarde/neoavantgarde se je skupina Irwin preusmerila k vzpostavljanju *svoje lastne* 'moderne ali avantgardne tradicije' v okviru *svoje* nacionalne kulture. Suprematizem, nazikunst in socrealizem so bili za produkcijo skupine Irwin *mrtvi znaki* politike in umetnosti. Nasprotno pa je bil obrat k upodabljanju ohojevskih antislikarskih in procesualnih protokonceptualnih dogodkov povsem drugačno dejanje – akt prisvajanja, ki je privzel neko ključno umetniško dejanje s konca modernizma, ga vpisal v tradicionalni vizualni medij in ga izvajal kot kulturni izhodiščni fetiš. Fetiš je 'objekt' fascinacije. Triglav kot objekt fascinacije je fetiš. Po drugi strani pa vizualno ali performersko (2004) recikliranje oz. fotografski happening *Triglav* ni le dejanje avtohistorizacije skupine Irwin. Pomeni tudi groteskno provociranje ene od temeljnih političnih predpostavk identifikacijske politike v tranzicijskih, nacionalno homogenih državah, ki so nastale z razpadom druge Jugoslavije. Pomeni tudi zahtevo po nacionalni spravi: vse to je slovenska – naša – umetnost in kultura.

Janez Janša, Janez Janša in Janez Janša: *Triglav na Triglavu*

Janez Janša (prej znan kot Davide Grassi) je bil rojen v Italiji leta 1970. Dokončal je Akademijo lepih umetnosti v Milanu leta 1994. V Ljubljani živi od leta 1995. Njegovo delo je posvečeno raziskovanju novih medijev, družbenih kontradikcij in dilem. Janez Janša (prej znan kot Emil Hrvatin) je bil rojen na Reki leta 1964. Dokončal je študij sociologije na Fakulteti za družbene vede v Ljubljani, študiral je gledališko režijo v Ljubljani in teorijo gledališča v Antwerpnu. Njegovo delo je posvečeno raziskovanju vloge konceptualnih strategij in taktik med gledališčem in družbo. Janez Janša (prej znan kot Žiga Kariž) je bil rojen v Ljubljani leta 1973. Dokončal je Akademijo za likovne umetnosti v Ljubljani. Njegovo delo se posveča raziskovanju novih

medijev in vlogi medijskih produkcij individualnih, kulturnih, umetniških in družbenih identitet v sodobnem svetu.

Davide Grassi, Emil Hrvatin in Žiga Kariž so uradno prevzeli ime in priimek aktualnega predsednika Vlade Republike Slovenije Janeza Janše. Umetniki niso člani katere od umetniških skupin ali gibanj, temveč so individualne avtorske 'figure', ki delujejo na interdisciplinarni sceni sodobne slovenske umetnosti.

Ob spremembi imena in priimka so vsi trije naredili *obredno dejanje* individualne in kolektivne – subjektivizacijske in nacionalne – *inicijacije*, tako da so izvedli delo *Triglav na Triglavu* 6. avgusta 2007. Inicijacijo so torej izpeljali na gori Triglav. Sama izvedba 'živega Triglava' je bila prikazana z jasnimi referencami na delo skupin OHO in Irwin (NSK). Prigodnost »planinskega« dogodka pa je bila povezana tudi z osemdeseto obletnico smrti Jakoba Aljaža, petindvajseto obletnico ustanovitve *Nove revije*, šestnajsto obletnico samostojnosti Republike Slovenije ... Emil Hrvatin, Žiga Kariž in Davide Grassi so se včlanili v politično stranko (Slovenska demokratska stranka – SDS) predsednika Janeza Janše. Davide Grassi, tj. Janez Janša, se je oženil pod svojim novim imenom. Itd., itd., itd. Življenje gre naprej ...

Pri 'delu', ki so ga izvedli, gre skratka za obnovitev (ponovitev, recikliranje) dela skupin OHO in Irwin. Na delu je ponovitev *umetniških dogodkov* iz časa neoavantgarde in retroavantgarde. Ta ponovitev dejansko postane groteska sodobne politične Slovenije. Ampak ... in ta »ampak« je bistven! Ohojevski dogodek je izražal nagnjenje k ludistični grotesknosti – hipiji na mestu, kjer bi pričakovali močnega in pravičnega slovenskega Delavca/Kmeta, sredi triglavosti gore Triglav. Irwinovska 'cool' reciklaža se je spogledovala s postmoderno cinično grotesko: retroavantgardisti na mestu avantgardistov; potrošnja znakov na mestu vitalnosti geste; dendiji na mestu hipijev. Kariževa, Grassijeva in Hrvatinova, tj. Janševa, Janševa & Janševa transparentno zastavljena groteska pa je imela v sebi nekaj tragičnega. Tragično je to, da je imelo 'umetniško delo', kot svoj konstitutivni element, popolnoma določene in materialno konkretne družbene, politične in osebno-subjektivizacijske posledice za življenje umetnika. Umetniki v sedanjem času – kot so Janša, Janša in Janša – niso več ludistični akterji (OHO) ali profesionalni izvajalci *high-arta* (Irwin), ampak 'subjekti' v performativnosti življenjske prakse, ki delujejo v okviru tranzicijske državne biomoči in njenih instrumentalnih aparatov. Takšni umetniki vpeljujejo svoje 'individualne jaze' v biopolitične mehanizme, katerih 'mašinerija' ima posledice za 'oblikovanje' oziroma izpeljavo oblik njihovega 'vsakdanjega' in 'običajnega' življenja. Opraviti imamo z umetnostjo 'artivizma', tj. gre za umetnost, ki ni iz 'snovi umetnosti', ampak iz *stvarnih* premikov ali fluksov biopolitike družbe in biomoči oblasti. Skupini OHO in Irwin sta

delovali, tj. intervenirali z *živim izvajanjem* v okviru umetniških avtonomij, v kulturnem in družbenem prostoru socialistične in, pozneje, tranzicijske Slovenije. Kariž, Grassi in Hrvatini pa so, nasprotno, 'živo izvedbo' *Triglava na Triglavu* ponudili kot znak preoblikovanja svojih posamičnih identitet, saj ne gre več za Kariža, Grassija in Hrvatina, temveč za Janšo, Janšo & Janšo in za vse konkretne družbene posledice spremembe identitete. In to je poanta: soočenje s tragičnim v delovanju biomoči, sredi ponavljanja 'zgodovine', ki je, čeprav priklicuje tragično, podobna groteski. Ko bo danes nekdo poljubil obraz, čelo ali usta Emila, Davideja ali Žige, se ne bo dotaknil Emila, Davideja ali Žige, temveč Janeza Janše. Toda katerega Janeza Janše? Kdo je Janez Janša? Kdo je *tukaj in zdaj* Janez Janša? Zanesljivega odgovora ni. Biopolitika deluje. Tehnologije oblikujejo življenje.